

به نام خدا

شکل شناسی شاعران آثار دفاع مقدس

مؤلف :

سعید حمزوی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: حمزروی، سعید، ۱۳۵۴
عنوان و نام پدیدآور: شکل شناسی شاعران آثار دفاع مقدس / مولف سعید حمزروی.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۱۰۳ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۹۵۳-۴
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص ۱۰۳-۱۰۲.
موضوع: آثار دفاع مقدس - شکل شناسی شاعران
رده بندی کنگره: RJ۵۴۸
رده بندی دیویی: ۶۱۸/۹۳۲۹
شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۷۶۹۷۰
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: شکل شناسی شاعران آثار دفاع مقدس
مولف: سعید حمزروی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زیر جلد
قیمت: ۱۰۳۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۹۵۳-۴
تلفن مرکز بخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

تقدیم به :

پدر مهربانم که در حال حاضر در میان ما نیست
و همچنین مادر و همسر عزیزم که در تمامی
مراحل این پایان نامه یار و یاور من بودند.

فهرست مطالب

۶.....	پیشگفتار
۷.....	فصل اول
۷.....	کلیات
۸.....	مقدمه
۱۳.....	فصل دوم
۱۳.....	بررسی خاستگاه، پیشینه و معرفی
۱۳.....	جریان شعر دفاع مقدس
۲۱.....	جریان شعر سمبولیسم اجتماعی
۲۶.....	جریان شعر مقاومت (چریکی)
۳۰.....	جریان شعر انقلاب
۳۴.....	جریان شعر دفاع مقدس
۴۹.....	فصل سوم
۴۹.....	شناختنامه ی شاعران و منتخب آثار
۴۹.....	دفاع مقدس
۵۰.....	قیصر امینپور
۶۵.....	فصل چهارم
۶۵.....	شکل شناسی شعر دفاع مقدس
۷۱.....	بررسی شکلهای شعری جریان شعر دفاع مقدس

۸۴ غزل حماسی نو

۹۶ قالبهای نو

۱۰۰ نتیجه گیری

پیشگفتار

جریان شعر دفاع مقدس به عنوان یکی از جریان‌های شعر معاصر فارسی با توجه به تازگی و تنوع شاخصه‌های ادبی آن از جمله مهم‌ترین مصادیق بحث و بررسی منتقدان و مخاطبان شعر امروز بوده است. این جریان شعری که نزدیک به دو دهه از تعریف، تثبیت و تحکیم معیارهای ادبی‌اش می‌گذرد، باید به عنوان پدیده‌ای که بخش عمده‌ای از شاعران امروز ایران در آن تلاش داشته‌اند به صورت کارشناسانه‌تری مورد تحقیق و کنکاش قرار گیرد تا علاوه بر بازشناسی معیارهای عمومی، بتوان مولفه‌های اختصاصی آن را که در دیگر جریان‌های شعری بسامد کمتری داشته‌اند، کشف و معرفی نمود. شاعران جریان شعر دفاع مقدس در آفرینش‌های ادبی خود از توانمندی‌ها و ظرفیت‌های اثبات شده‌ی شعر کلاسیک استفاده نموده‌اند.

از جمله مهم‌ترین موضوعات بررسی جریان‌های شعری میزان تنوع بکارگیری قالب‌های شعری در آن جریان می‌باشد که حسب زمان و نیز نیازمندی‌های شعری این استفاده از فراوانی متفاوتی برخوردار است. در این تحقیق تلاش خواهد شد تا با بررسی عمومی قالب (شکل) شعری جریان شعر دفاع مقدس، به صورت متمرکز این موضوع را در شعر ۵ شاعر از اصلی‌ترین چهره‌های ادبی آن (قیصر امین‌پور، علیرضا قزوه، یوسفعلی میرشکاک، ساعد باقری، اکبر بهداروند) مورد بررسی قرار گیرد.

فصل اول

کلیات

مقدمه

ارتباط متقابل ادبیات و اجتماع به عنوان ارتباطی دوسویه و تأثیرگذار همواره مورد تصدیق منتقدان ادبی و اجتماعی بوده است و در این میان ادبیات به عنوان نهادی جامعه‌محور بیشترین تغییر و تحول را به واسطه‌ی تغییرات اجتماعی در خود پذیرفته است. ناگفته پیداست که هر گونه عامل مادی که مقدراً بر زندگی و شاخصه‌های زیستی - محیطی اجتماع تأثیرگذار باشد، در ادبیات مؤثر خواهد بود و رد پای این تحول را در آثار ادبی آن روزگار می‌توان رصد نمود.

در آثار و آفرینش‌های شعری هر دوره‌ای به یمن خلاقیت و پیشروی اجتماعی هنرمندان، روابط و پیوستگی‌های متقابل ادبیات و اجتماع به عرصه‌ی ظهور رسیده است و تبلور داشته است. یکی از اصلی‌ترین وظایف متخصصان و منتقدان ادبی، کشف ضرورت‌های اجتماعی و میزان تأثیرگذاری این ضرورت‌ها در بدنه‌ی ادبیات می‌باشد که این موضوع در نوع خود می‌تواند کلید ورود و درک توفیق و تأثیرگذاری جریان‌های شعری در ازمنه‌ی متفاوت باشد.

«جریان» از جمله جدیدترین واژگانی است که در سال‌های اخیر در چرخه‌ی تئوری‌های ادبی و دایره‌ی لغات حوزه‌ی انتقادی شعر قرار گرفته است. برای درک این واژه می‌توان ابتدا تعاریفی هم چون سبک و مکتب را مورد بازشناسی قرار داد تا بهتر بتوان از چارچوب کارکردی آن در حوزه‌ی نقد ادبی مطلع گردید.

«مکتب^۱ یا صورت کامل‌تر آن، مکتب ادبی^۲ مفهومی فراگیرتر و عام‌تر از سبک دارد. سبک در اصل وضع و در مفهوم اولیه و اصلی خود دارای صبغه‌ای شخصی است در حالی که مکتب صورت جمعی دارد. مکتب راه و شیوه‌ای است که گروهی از هنرمندان از آن پیروی می‌کنند اما سبک، شیوه و راه کار ادبی، هنری است که هر شاعر، نویسنده و یا هنرمندی برای خود برمی‌گزیند و مخصوص او می‌شود. (عالی عباس‌آباد، ۱۳۹۰: ۱۴)

«مشخص است که مکتب‌ها به شیوه‌های مختلفی رسمی می‌شوند و اعلام موجودیت می‌کنند. پایه‌گذاران اولیه‌ی مکتب خود نیز خصلت‌های ویژه‌ی کار خود آگاه نبوده‌اند و

^۱. School

^۲. Literary school

شخص یا اشخاص دیگر که اغلب منتقد یا خود هنرمند بوده‌اند، شیوه‌های هنری آنان را تشخیص داده و تدوین کرده‌اند و آن را در بیانیه‌ای که اصطلاحاً مانیفست یا مرام‌نامه می‌نامند، اعلام کرده و هدف‌ها و روش‌های آن مکتب را توضیح و شرح داده‌اند. سپس هنرمندان دیگر آن روش‌ها را ادامه داده و تکمیل کرده‌اند و به این گونه مکتبی شکل گرفته است اما گاه به ندرت اصول بعضی مکتب‌ها در وهله‌ی اول به شکل تئوری و نظریه اعلام شده، سپس شاعران و نویسندگان آن را به مرحله‌ی عمل درآورده‌اند. در این صورت در اغلب موارد گروهی با اصول عقاید و روش‌ها و هدف‌های مشترک گرد هم آمده‌اند، مانیفست خود را اعلام و آن را در آثار خود اعمال کرده‌اند و تلاش آنان که اغلب در جمع معدودی محدود بوده و تنها شکل جریان ادبی را داشته است، منجر به پیدایش مکتب خاص شده است.» (میرصادقی، ۱۳۷۲: ۲۵۱)

جریان نیز برخاسته از چنین نگرشی در حوزه‌ی آفرینش‌های ادبی است و امروزه از آن به عنوان چارچوبی که می‌تواند معرف نظام فکری، آفرینشی، ساختاری و ایدئولوژی گروهی از شاعران باشد، یاد می‌شود. در چرخه‌ی ادبی یکصد ساله‌ی اخیر جریان‌های شعری مختلفی طلوع کرده‌اند که از آن جمله می‌توان به جریان شعر دفاع مقدس اشاره کرد که شکل‌شناسی این جریان در دستور کار این تحقیق قرار دارد.

برای درک بهتر این جریان و چگونگی تدوین این تحقیق گذری بر پیشینه‌ی شعر امروز خواهیم داشت تا با اشراف بیشتری امکان بررسی و تحلیل این جریان فراهم گردد. شعر امروز که به ضرس قاطع می‌توان، طلوع‌ی آن را از دوره‌ی مشروطه به بعد دانست، ادوار مختلفی را در طی چند دهه پشت سر گذاشته است که در طی این چند دهه، علاوه بر ایجاد چند جریان شعری، رویکردی متفاوت از دیگر دوره‌های شعر فارسی از خود به یادگار گذاشته است که امروزه از آن به عنوان شعر امروز یاد می‌نماییم.

در چنین شرایطی در شعر امروز بنا به جنبش‌های ادبی و جبهه‌های متنوع فکری، جریان‌های متعددی به وجود می‌آید که هر کدام بنا به توانمندی و ظرفیت‌های خود مورد اقبال مخاطبان قرار می‌گیرند و پیروانی برای خود دست و پا می‌کنند که همین موضوع باعث افزایش شتاب تحول و تغییر در شعر امروز و نهایتاً اعتلای ادبی آن می‌گردد.

از جمله‌ی مهمترین این جریان‌های شعری جریان شعر انقلاب و جنگ است که با توجه به اهمیت آن و نزدیکی زمانی آن به روزگار ما نیازمند بازشناسی و بازپردازی ویژه-

ای از جانب منتقدان و علاقمندان ادبی است. این دو پدیده‌ی تغییر آفرین و تحول‌زا در فاصله‌ی چند سال کوتاه در روزگار ما به وقوع می‌پیوندند و زمینه‌ساز بروز و ظهور دو جریان ادبی نزدیک اما مستقل می‌گردند.

هنوز چندی از ظهور انقلاب و استقرار جمهوری اسلامی دیرزمانی نگذشته بود که وقوع جنگ نیز، خود موجب بروز دگرگونی‌های دیگری در ساختار سیاسی، اجتماعی و ارزش‌های فکری و فرهنگی عامه‌ی مردم گردید. جنگ با دگرگونی بسیاری از ارزش‌ها، شور حماسی و عواطف ملی و دینی را برانگیخت و مردم را از هر گروه و دسته‌ای به میدان‌های دفاع مقدس کشاند. به هر حال تأثیر جنگ بر همه‌ی جنبه‌های زندگی فردی و اجتماعی از جمله بر ادبیات انکارناپذیر است. تجلی و انعکاس موضوعات و مضامین مرتبط با جنگ و دفاع مقدس در تمام انواع ادبی، شاخه‌ای به نام ادبیات جنگ را به وجود آورد که امروزه از آن به عنوان جریان شعر دفاع مقدس یاد می‌نمایند.

جریان شعر دفاع مقدس به عنوان جریانی که برخاسته از جریان شعر انقلاب می‌باشد از ابتدای جنگ متولد گردید و در مرور زمان و شتاب جنگ، تغییرات و تحولاتی را در خود ایجاد نموده است که این تغییرات با توجه به وضعیت جنگ و نیازهای زمانی آن و نیز تداوم این جریان پس از جنگ متفاوت بوده است و فرآیندهای متفاوتی را در این جریان رقم زده است.

ضرورت پرداختن به این دوره از شعر امروز از همین تأثیرگذاری و اقبال عمومی آن اهمیت دو چندان پیدا می‌کند. اکنون در شرایطی که سالیانی از این اتفاق سپری شده است ضرورت بازنگری و کشف چگونگی‌های هنری این نوع از شعر و آفاق فکری آن، امری ناگزیر است که پژوهندگان و منتقدان بسیاری با استناد به گزیده‌های شعر این دوره، شعر جنگ را بررسی کرده‌اند.

با گذشت بیش از دو دهه از جنگ و تثبیت مؤلفه‌های ادبی خاص این جریان، بر آنیم تا قالب‌های شعری این جریان شعری را در آثار شاعرانی از این جریان بررسی و تحلیل نماییم تا به عنوان دستاوردی ادبی ضمن بازشناسی جریان شعری دفاع مقدس، برجستگی‌های شکلی این نوع جریان شعری را رصد نماییم.

آن چه که در بررسی این جریان بیش از هر چیز نمود می‌یابد این موضوع است که شاعران دفاع مقدس اگر چه عموماً از همان قوالب و اشکال کهن شعر فارسی بهره گرفته‌اند، اما آن چه که مسلم است این است که شاعران این جریان با توانمندی و